

De steenslankmier *Temnothorax tuberum* komt niet in Nederland voor

Peter Boer (29-12-2013)

In 1986 stonden vier soorten dwergslankmieren op de Nederlandse lijst: *Temnothorax nylanderi*, *T. nigriceps*, *T. tuberum* en *T. unifasciatus* (Van Boven & Mabelis 1986). *Temnothorax nigriceps* bleek een foute determinatie, het was *T. affinis*. In eerdere publicaties is ook *T. tuberointerruptus* als Nederlandse soort genoemd. Dit bleek later *T. albipennis* te zijn (een oudere naam voor dezelfde soort). Onderzoek van Orledge (1998) toonde aan dat tussen *T. tuberum* en *T. albipennis* een verschil bestaat in chromosoomaantal. Het gaat hier dus om tweelingsoorten, dat wil zeggen soorten die zeer sterk op elkaar lijken.

Herkennen

Seifert (1997) noemt als verschillen tussen *T. albipennis* (toen nog *Leptothorax tuberointerruptus*) en *T. tuberum* de structuur (ribbels) op kop en borststuk en de pigmentering van kop en achterlijf. Op grond van die kenmerken werden de mieren uit de Nederlandse collecties nogmaals bekeken. Hieruit kwam naar voren dat *T. albipennis* een soort was die alleen in de kustduinen voorkomt (net als in Groot Brittannië waar de soort ook alleen aan de kust wordt gevonden). Bij enkele incidentele vondsten in Brabant en Zuid-Limburg zou het om *T. tuberum* gaan.

Variatie in de kenmerken

De moeilijkheid bij kenmerken als ribbelstructuur en pigmentering is, dat deze behoorlijk binnen een soort kunnen variëren (Boer 2008; 2013). Zo worden binnen één volkje van *T. albipennis* exemplaren gevonden met relatief donkere koppen en sterk gepigmenteerde achterlijven. Dit zijn kenmerken die horen bij *T. tuberum*. Ook bleek Seiferts (1997) kenmerk *deutliche Längsrünzeln erst an den Mesosomaseiten* (= *T. albipennis*) vaak onduidelijk. Bij *T. tuberum* schrijft hij *Mesosomamitte meist mit deutlichen Längsrünzeln, die deutlich stärker sind als die retikuläre Mikroskulptur*. Op grond van onder andere dit kenmerk werd besloten tot de indentificatie van *T. tuberum* bij de mieren van Brabant en Zuid-Limburg.

Vergelijkingsmateriaal uit Midden-Europa

In verzocht S. Cosz mij een aantal individuen te sturen van beide soorten uit Midden-Europa. Na bestudering van deze individuen en mijn eigen materiaal uit Midden-Europa kom ik nu tot de conclusie dat er slechts twee kenmerken zijn die samen (!) als identificatie bruikbaar zijn (tabel 1).

Let op: Bij het determineren is het belangrijk meerdere exemplaren per nest te bekijken. Determinatie met een binoculair is hierbij onontbeerlijk.

Tabel 1. Kenmerkende verschillen tussen *T. albipennis* en *T. tuberum*. De kenmerken gaan op voor tenminste 90 % van de werksters uit één nest.

	<i>T. albipennis</i>	<i>T. tuberum</i>
Kopstructuur, met name het midden daarvan (frons)	Homogeen, d.w.z. overal een fijne reticulaire kopstructuur; niet glanzend	Gedeeltelijk ontbreken de dwarsverbindingen tussen de lengteribbels; de lengteribbels zijn zwak, waardoor gladde plekjes ontstaan; enigszins glanzend *)
Donkere pigmentering op de bovenkant van het niet opgezwollen achterlijf **)	Alleen de achterste delen van de segmenten zijn gepigmenteerd, de voorste voor < 50%	Tweede en volgende segmenten geheel gepigmenteerd; voorste voor > 50%

*) de afbeelding die Seifert gebruikt is sterk overdreven (figuur 73 in Seifert 1997; 2007)

**) bij opname van voedsel gaat het achterlijf als een harmonica opzwellen en worden bleke, gewoonlijk bedekte delen zichtbaar (zie Boer 2010).

Dankwoord

Met dank aan Sandor Cosz voor de collectie *Temnothorax*-soorten die ik voor deze studie heb gebruikt. Deze exemplaren bevinden zich nu in de collectie van NCB Naturalis in Leiden.

Literatuur

- Boer P 2008. *Plagiolepis obscuriscapa* Santschi, 1923, a junior synonym of *Plagiolepis pygmaea* (Latreille, 1798) (Hymenoptera: Formicidae: Formicinae) and the use of pigmentaton as discriminating character in ant taxonomy. *Zoölogische Mededelingen Leiden* 82: 485-488.
- Boer P 2010. *Mieren van de Benelux*. Stichting Jeugdbondsuitgeverij, 's Graveland. 184pp.
- Boer P 2013. Revision of the European ants of the *Aphaenogaster testaceopilosa*-group (Hymenoptera: Formicidae). *Tijdschrift voor Entomologie* 156: 57-93.
- Boven JKA van & AA Mabelis 1986. *De mierenfauna van de Benelux* (Hymenoptera: Formicidae). *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV* 173. 64pp.
- Orledge GM 1998. The identity of *Leptothorax albipennis* (Curtis)(Hymenoptera: Formicidae) and its presence in Great Britain. *Systematic Entomology* 23: 25-33.
- Seifert B 1996. *Ameisen beobachten, bestimmen*. Naturbuch Verlag.
- Seifert B 2007. *Die Ameisen Mittel- und Nordeuropas*. Lutra-Verlag.